

**PRESENCE OF FINANCIAL SERVICERS ALONG
RIVER DRAVA**

**PÉNZINTÉZETI SZOLGÁLTATÓK JELENLÉTE
DRÁVÁN INNEN ÉS TÚL**

Sándor Zsolt KOVÁCS, junior research fellow
MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete, Pécs
Address: H7621 Pécs, Papnövelde u. 22.
Phone: +36 72 523 800
E-mail: skovacs@rkk.hu

**PÉNZINTÉZETI SZOLGÁLTATÓK JELENLÉTE
DRÁVÁN INNEN ÉS TÚL
PRESENCE OF FINANCIAL SERVICERS ALONG
RIVER DRAVA**

Keywords: financial services, availability, financial exclusion, branch network, state border, Drava region

Abstract

The economic role of financial services in the national economy is unquestionable, so the examination of these services is a relevant theme during the survey of the state of a region, county or other territorial unit. In this study we examine an unofficial administrative region which is an important geographical area in the development programme of the EU (Hungary–Croatia IPA Cross-border Programme).

The aim of this paper is the introduction of some indicators of bank networks in Croatia and Hungary especially their joint border region, such as availability, financial exclusion, and economic share of financial services. We evaluate these indicators according to the international standards and best practices.

Kulcsszavak: pénzügyi szolgáltatások, elérhetőség, pénzügyi kirekesztés, fiókhálózat, államhatár, Dráva régió

Kivonat

A pénzügyi szolgáltatások gazdasági szerepe megkérdőjelezhetetlen egy nemzetgazdaságon belül, így azok vizsgálata részét képezi egy területi egység, megye, régió állapotának felmérésekor. Jelen tanulmány nem egy hivatalos, adminisztratív régió, hanem az Európai Unió határon átnyúló programjaiban kijelölt magyar–horvát határ menti régió e célú vizsgálatát kívánja bemutatni.

A dolgozat célja bemutatni a horvát és magyar bankhálózat legfontosabb mutatóit, gazdasági hatásait, különösen a kapcsolódó határmenti területeken, nemzetközi mutatók és gyakorlat alapján.

BEVEZETÉS

A határon átvelő kapcsolatok, a határkérdések vizsgálata manapság az Európai Unióban igen kurrens téma. Jelen tanulmány azonban nem a szokásos értelemben vett határkutató vizsgálatait mutatja be, hanem a pénzügyi szolgáltatások területi szórtságát, elérhetőségét vizsgálja egy határ menti térben, nevezetesen a magyar-horvát térségben.

Érzékelhető, hogy nem egy statisztikai-adminisztratív régió esete kerül feldolgozásra, hanem egy az uniós programokban is szereplő határrégióé. Ezen a szinten elemezve a pénzügyi, befektetési szolgáltatásokat, azok intézményi kiépültségét fontos és érdemi konklúzió adódik, mivel ezek a szolgáltatások dinamikusan követik nyomon, illetve jelzik előre az adott területi egységek fejlődési lehetőségeit. A banki tevékenység mérete, a lakossági megtakarítások és hitelek alakulása, a pénzügyi befektetések alakulása, a

pénzügyi szolgáltatók gazdasági hozzájárulása, foglalkoztató funkciói mind-mind olyan mutatók, amelyeket állandó jelleggel figyelnek a vállalatok és a nemzetközi intézmények egyaránt (Juhász 2009).

Egy országnak a közigazgatási berendezkedéséhez hasonlóan megvan a maga pénzügyi intézményrendszere is, mely a centralizált egyszintű bankrendszerrel kezdve egészen a többszintű, helyi-regionális elemekből építkező banki struktúrákig terjedő halmazból kerülhet ki (Kovács2011). A sokféleségnek is köszönhető az a momentum, hogy amennyiben egy a nemzeti szintnél kisebb területi egység pénzügyi struktúráit vonjuk vizsgálat alá, óhatatlanul torzításokba ütközünk. A vizsgálat során nem elhanyagolható az a tény, hogy mely területi egységről beszélünk, az adott régió milyen teljesítőképességű, mennyiben tartozik országa centrális, avagy a periférikus térségekhez. Jelen esetben a helyzet komplex, hiszen mindkét térség országában periférikus, mégis mást jelent ez Horvátországban és mást Magyarországon, mint azt a lehatárolásnál látni is fogjuk, azonban mielőtt a fókuszterületre rátérnénk elengedhetetlen, hogy áttekintsük a két ország pénzügyi, főként banki intézményrendszerét, annak kialakulását és helyét a mai gazdaságban.

A KÉT ORSZÁG PÉNZÜGYI INTÉZMÉNYRENDSZERÉNEK ÁTALAKULÁSA A RENDSZERVÁLTÁST KÖVETŐEN.

Az 1990-es évek Közép-Európában a rendszerváltozás évei voltak, amit a vizsgált térségben kiegészített az elhúzódó, hosszantartó válsággal tarkított nyugat-balkáni átmenet (Jugoszlávia felbomlása) hozzájárulva a térség komplex pénzügyi rendszerének széteséséhez is.

Magyarországon a pénzügyi szolgáltató rendszer valamivel korábban, 1987. január elsején változott meg, amikor is – a szocialista blokkban elsőként – (újra) bevezették a kétszintű bankrendszert. Ebben az új rendszerben a Magyar Nemzeti Bank (MNB) már nincs közvetlen kapcsolatban a gazdasági szereplőkkel, az állam- és a bankok bankjaként van jelen a pénzügyi struktúrában. A második szinten a kereskedelmi bankok, szakosított pénzügyintézetek és a takarékszövetkezetek találhatók a „rég-új” szerkezetben (Lentner et al.2005). Az 1987-et követő évek, évtizedek a piacgazdaságra való áttérés, a bankkonszolidáció, -privatizáció időszaka volt Magyarországon (is), melynek hatására megjelentek a külföldi, főleg nyugat-európai bankok leányvállalatai hazánkban és megkezdtek országos terjeszkedésüket, hiszen a piacgazdaságokban a gazdasági szereplők közötti kapcsolatok elsőszámú megteremtője és fő közvetítője a pénz, illetve az annak

áramlását biztosító pénzügyi szektor, amelynek egyik alapvető jellemzője a térbeli meghatározottság. Vagyis ez az egyik alapelv, ami megkövetelte a társaságokat a területi terjeszkedésre. A pénz megfoghatatlan térbeli áramlása éppen a pénzmozgások keretétől szolgáló intézményi, szervezeti háttéren keresztül válik nagyon is megfoghatóvá (Gál 2005). A terjeszkedés iránya ebben az esetben is a nagyvárosi területek felé irányult elsősorban és csak később kezdődött meg a kisebb vidéki városokban, perifériákon a bankfiókok nyitása.

A határ túloldalán a jugoszláv felbomlás első elemeként az egységes jugoszláv pénzügyi struktúra szétesése következett be, de ezt követően az újonnan létrejött nemzetállamok monetáris intézményrendszerének (jegybankjainak, felügyeleti szerveinek) megteremtése is viszonylag gyorsan megtörtént. Mindezekre a gazdaságokra igaz, hogy a pénzügyi közvetítésben és tőkeallokációban nagyon erős a bankszektor dominanciája (Gál 2011), így elsősorban a jelen tanulmány vizsgálatai is erre a területre fókuszálnak. Horvátországban a bankreform kezdeti fázisát az 1990-es évek elején a kétszintű bankrendszer megteremtése, a nemzetközi kockázatkezelési standardok irányába történő lassú elmozdulás jellemezte. Ebben az időszakban azonban sokkal inkább a mennyiségi, mintsem a minőségi változások jellemezték az ország bankrendszerét. A magánbankok számának ugrásszerű szaporodásával a túlbankosodás a térség valamennyi országát jellemezte, a bankok száma Horvátországban volt a legnagyobb, itt 1995-ben 54 bank működött, amiből csak egy volt külföldi tulajdonban (Golubovic-Golubovic 2005). Az 1990-es évek végén a bankreformok felgyorsítását több tényező is sürgette:

- a pénzügyi intézmények egy szabályozatlan és nem megfelelően ellenőrzött üzleti környezetben működtek;
- a bankok expanziója botrányokkal volt tarkítva;
- a pénzügyi intézmények kétes hírneve megnehezítette számukra a betétesek pénzének vonzását, illetve hitelportfóliójuk, ügyfélhálózataik növekedését;
- az állami tulajdonban lévő bankok tovább cipelték az állam által felelőtlenül finanszírozott nagyvállalatoktól örökölt rossz hiteleket (Gál 2011).

Horvátországban már a függetlenség kivívását megelőzően is működött a kétszintű bank-rendszer, így az átmenet első időszakában annak újrastrukturálásában a piaci viszonyokhoz és a nemzetközi standardokhoz való nagyobb alkalmazkodás játszotta a

főszerepet. Horvátországban 1990-ben 26 bank működött, ezeket fokozatosan privatizálták. A Belgrádban rekedt betétek pótlására államkötvények kibocsátását hajtotta végre a horvát állam, majd ezt követte a bankpiac kétlépcsős (előbb a GDP 23%-ával, majd 6%-ával megegyező mértékű) konszolidációja, a bankok privatizációja. A bankok száma 2012-re a bankkonszolidáció és a fúziók eredményeként 41%-kal csökkent 1995-höz képest.

Magyarországon a kettős bankrendszer újjászületését és a rendszerváltást követő bankalapítási hullámot (1987–1995) követő kis-, középbanki csődök, az erősödő piaci verseny (Várhegyi 2003) és a banki felvásárlások és fúziók (Kovács 2009) törték meg, amelynek eredményeképp, ha kisebb mértékben is (20%), mint déli szomszédunknál, de csökkent a működő kereskedelmi bankok száma (1. táblázat).

1. táblázat. Kereskedelmi bankok száma a vizsgált országokban, 1995–2012

Table 1. Number of commercial banks in Croatia and Hungary, 1995–2012

Év	Horvátország	Magyarország
1995	54	44
2000	43	38
2005	37	34
2010	33	35
2012	32	35

Forrás: Nemzeti bankok (1996–2012) adatai alapján saját szerkesztés

Horvátország a külföldi banktőke kapcsán más úton járt, mint a korábban szintén jugoszláv tagállam Szlovénia, mely jelentősen korlátozta a külföldi banki csoportok térnyerését és erősítette a hazai szolgáltatók jelenlétét. Horvátországban az első külföldi bankként a Raiffeisen Zentralbank jelent meg az országban 1995-ben, majd a bankprivatizáció 1998-as megindulásával a német és olasz bankok voltak az első befektetők. A 2000-ben működő 43-bankból 20 volt többségi külföldi tulajdonban, s csak három maradt állami kézben. A bankprivatizációnak köszönhetően a külföldi bankok részesedése a bankrendszer eszközállományából 1%-ról 90,6%-ra nőtt 1996 és 2012 között⁴.

Magyarországon a külföldi bankok megjelenése, a privatizációban kapott lehetőségeik néhány évvel korábban megjelentek, mint a horvát oldalon. A külföldi tőke bevonása a

⁴ <http://www.hnb.hr/publikac/epublikac.html>

bankrendszerbe már a rendszerváltás előtt az ország vezetésének látókörébe került, azonban ezt a folyamatot megakasztották a bekövetkező változások, az új, Antall-kormány privatizációs tervei. Így több folyamat eredményeként a nemzetközi bankcsoportok lehetőségei az 1991-ben elfogadott pénzügyi törvénnyel, illetve a Boross-, majd a Horn-kormány privatizációs jogszabályainak hatályával szélesedtek ki. Ennek köszönhetően a külföldi bankpiaci részesedés 1995-ben már közel 40% volt, majd 2012-ig ez az arány 73%-ig emelkedett, ami jelentősen elmarad a horvát eredményektől (2. táblázat).

2. táblázat. Tulajdonosi struktúra a horvát és a magyar kereskedelmi bankok körében, 2000–2011 (%)

Table 2. Ownership structure in the Croatian and Hungarian commercial banks, 2000–2011 (%)

Év	Horvátország			Magyarország		
	állami tulajdonú	egyéb hazai tulajdonú	külföldi tulajdonú	állami tulajdonú	egyéb hazai tulajdonú	külföldi tulajdonú
2000	5,7	10,2	84,1	19,3	11,5	69,2
2005	3,4	5,3	91,3	19,2	14,6	66,2
2010	4,3	5,4	90,3	16,0	15,2	68,8
2011	4,5	4,8	90,7	14,7	12,3	73,0

Forrás: Nemzeti bankok (2001–2012) adatai alapján a saját szerkesztés.

A bankok számának és a tulajdonosi szerkezetnek a vizsgálatát követően érdemes azt is áttekinteni, hogy a két országban milyen eredmények ér el napjainkban a kereskedelmi banki szolgáltatók összessége. Területi léptékben látható, hogy a mind Magyarországon, mind pedig Horvátországban jelentős fiókhálózat épült ki országos szinten, előbbi esetben 3077 (szövetkezeti hitelintézeti kirendeltségek nélkül 1463) utóbbiban 1254 fiókkal. Ez országos léptékben nézve azonban még a nyugat-európai szinthez képest elmaradó fióksűrűségi értékeket mutat, hiszen míg Magyarországon 3220 főre, Horvátországban 3417 főre jut egy-egy elérhető fiók, addig ez az érték Ausztriában 850, svájcban 1200, Németországban 1600 (Kovács 2011).

A nem pusztán kereskedelmi bankokkal azonosított pénzügyi szolgáltató szektor az országok vállalati struktúrájában nem bírnak jelentős szereppel, az ágazatban működő 1.949 horvát pénzügyi vállalat nem éri el az összes vállalkozások számának 1%-át, míg a magyar működő vállalkozások 3,8%-a tevékenykedik a pénzügyi szektorban. E vállalatok

alkalmazásában áll a horvát regisztrált munkavállalók⁵ 3,2%-a és a magyar munkavállalók 5%-a⁶, akiknek köszönhetően e szektor állítja elő a vizsgált országok GDP-jének 6,1, illetve 3,7%-át.

A fentiekben vizsgált folyamatok és adatok fontosak egy területi egység banki ellátottságának vizsgálata szempontjából, hiszen egy országban működő kereskedelmi bankok száma determinálja a fiókhálózatok kiterjedését is, valamint a különböző nemzetközi bankcsoportok egy-egy országon belüli terjeszkedését, vagy centralizáltságát meghatározza az anyavállalat hovatarozása, stratégiája is. Az országos elemzések után térjünk át a kutatási területen jelen levő pénzügyi szolgáltatások szerepére, jelenlétére.

A VIZSGÁLT TERÜLET BEMUTATÁSA

Jelen vizsgálatok területe tágabban értelmezve a Magyarország–Horvátország Határon Átnyúló Együtműködési Program területe (1. ábra), mely 3 magyar megyét (Baranya, Somogy, Zala) és 8 (Kapronca-Körös, Belovár-Bilagora, Varasd, Muraköz, Eszék-Baranya, Verőce-Drávamente, Vukovár-Szerém, Pozsega-Szlavónia) horvát zsupánságot foglal magában.

---

⁵Statistical Yearbook of the Republic of Croatia, 2012. Croatian Bureau of Statistics

⁶http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qlf005b.html

1. ábra. A vizsgált terület lehatárolása

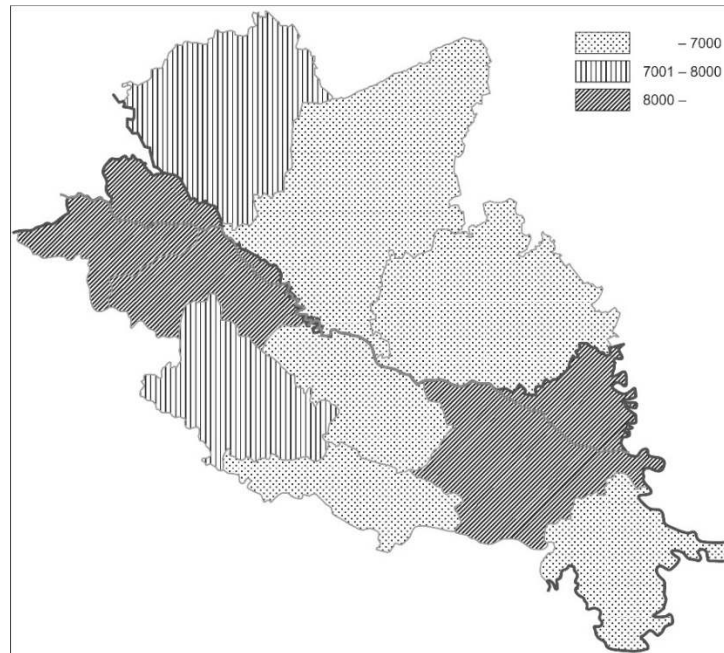
Figure 1 Mapping of research area

Forrás: Saját szerkesztés

E térség a határ mindkét oldalán történetileg periferikus helyzetű, azt gyenge gazdasági teljesítmény jellemzi, hisz ha csak a bruttó hazai terméket nézzük az IPA programterületen az egy főre jutó GDP értékei határozottan hátrányos helyzetet mutatnak (Varjú et al. 2013), Horvátországban 70% (2011), Magyarországon 72% (2011) az egy főre jutó GDP aránya az országos átlagokhoz képest a nemzeti statisztikai hivatalok adatai alapján. (2. ábra)

2. ábra. Az egy főre jutó GDP megyei megoszlása, 2011 (euró)**Figure 2** GDP per capita in counties, 2011 (euro)

Forrás: Nemzeti statisztikai hivatalok és Eurostat adatai alapján saját szerkesztés

A vásárlóerő paritáson (PPS) számított egy főre eső GDP tekintetében még rosszabb képet mutat a térség. A Dél-Dunántúl a 16. legszegényebb régió a 28 tagú Európai Unióban a régiókat besoroló legfrissebb Eurostat tanulmány alapján, ahol az EU28 átlag 45%-át teszi ki a jelzett mutató, míg ez az érintett horvát térségben 59%, Zala megyében pedig valamivel több, mint 65%.⁷ A gazdasági lemaradás mellett számos más társadalmi problémával is szembe kell néznie a térségnek. Az előregedő, aprófalvas térségben a munkanélküliség az érintett országok viszonylatában magas, valamint az értelmiségi kivándorlás eredményeként fellépő alacsonyabb átlagos képzettségi szint multiplikátor hatása ezeket az arányokat tovább rontja (Hajdú 2003, Hajdú – Nagy 2013). Mindezek a társadalmi és gazdasági problémák, a térség közlekedési infrastruktúrájából következő elérhetőségi problémái (Erdősi, 2013) magukkal hozzák a pénzügyi rendszer kiépülésének hiányosságait. Azonban mielőtt ennek részletes elemzését bemutatnánk, röviden tekintsük át milyen átrendeződés ment végbe a két ország bankpiacán a rendszerváltást követően.

⁷ Regional GDP – GDP per capita in the EU in 2011: seven capital regions among the ten most prosperous. Eurostat Newsrelease no. 29/2014 - 27 February 2014

A PÉNZÜGYI SZOLGÁLTATÁSOK ELÉRHETŐSÉGE A TÉRSÉGBEN

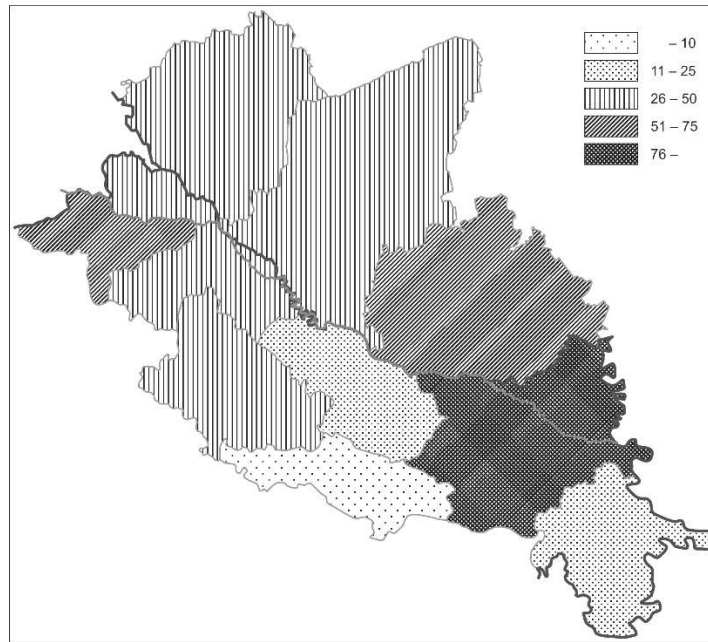
Adott nemzetgazdasági ág szerepét egy térségben jól mutatja az ott megtermelt bruttó hozzáadott érték (GVA), illetve az ágazat által foglalkoztatottak száma. A helyben keletkezett GVA érték Eszék-Baranyában éri el a legmagasabb volument 84,2 millió euróval, amely a horvát pénzügyi szektor összes hozzáadott értékének 3,2%-a; a legalacsonyabb érték pedig Pozsega-Szlavónia zsupánságban adódik, ahonnan mindössze a pénzügyi piaci GVA 0,3%-a származik. Összességében elmondható, hogy a horvát oldali nyolc megye pénzügyi szektora adja az országos pénzügyi GVA 11,3%-át, míg az összesített országos hozzáadott érték 0,8%-át⁸. Magyarországon a pénzügyi szektor hangsúlyosabb szerepe miatt ugyan a három megye mindösszesen a teljes pénzügyi GVA 4%-át reprezentálja, azonban ez a horvát értéknél jóval magasabb részesedést eredményez az országos teljes GVA-ban (1,76%)⁹ (3. ábra). Bár a dél-dunántúli régió gazdasági ereje csökkenő tendenciákat mutat az ábrán Baranya megye pénzügyi szektorban jelentkező erősebb pozíciója látható. Ennek forrása a megyei pénzügyi szolgáltatói tradíciók (Gál 2010) és az, hogy több kereskedelmi bank is Pécsen tart fenn, regionális szintű szolgáltatásokat nyújtó, azonban inkább informális központot.

A hozzáadott érték előállításában a pénzügyi szolgáltatások piacán jelen levő vállalkozásoknak van szerepe, ha az egyes megyei vállalkozási képre nézünk, jelentős eltérést tapasztalhatunk a határ két oldalán. Míg a három magyar megyében a pénzügyi vállalkozások 2,5–4%-ot tesznek ki a megye összes vállalkozásainak számából, addig ez az érték Horvátországban még a legjobb eredményeket felmutató Eszék-Baranyában sem éri el az 1%-ot. Az eltérés legfőbb oka a szabályozásban, illetve a piaci nyitottságban van. A magyar piac az ország 2004-es Európai Unió csatlakozása óta nyitott a közösség országai számára is, így nagy számban megjelenhettek a tagországok vállalkozásainak leányvállalatai. Horvátország 2013 nyarán szintén csatlakozott az Európai Unióhoz, ami középtávon elővetítheti ott is általában véve a vállalkozások – így a pénzügyi vállalkozások – számának növekedését is, azonban ez még a statisztikában nem mutatkozik meg. A másik oka az eltérésnek a szabályozásból következik, a magyar pénzügyi szolgáltatókra vonatkozó jogszabályok megengedőbbnek tűnnek a szigorúbb horvát szabályozásnál.

3. ábra. A bruttó hozzáadott érték megoszlása a vizsgált megyékben, 2012 (millió euró)

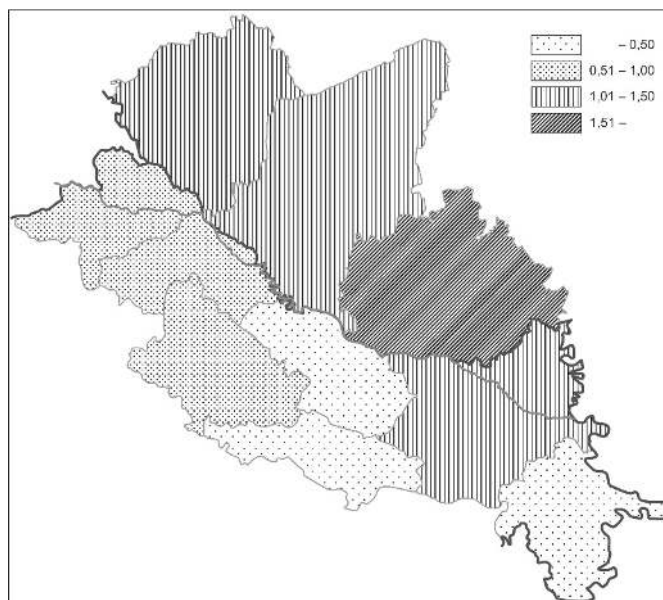
⁸http://www.dzs.hr/default_e.htm

⁹http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpt002c.html

Figure 3. Gross value added per counties in the research area, 2012 (million euros)

Forrás: Nemzeti bankok és statisztikai hivatalok adatai alapján saját szerkesztés

A következő vizsgálati elem, amelyet érdemes görcső alá venni az a szektorban alkalmazottak száma. A terület korábban említett periféria jellegét mutatja az, hogy a 11 megye egyikében sem éri el a pénzügyi szektorban alkalmazottak aránya az országos átlagot.

4. ábra. A pénzügyi szolgáltatók által alkalmazott munkavállalók aránya, 2012 (%)**Figure 4** Rate of employment in the financial services, 2012 (%)

Forrás: Nemzeti statisztikai hivatalok adatai alapján saját szerkesztés

A foglalkoztatást természetesen befolyásolja az is, hogy az adott területi egységben hány szolgáltató, hány kirendeltség működik. A pénzügyi szolgáltatások területén a legnagyobb munkaerő felvevő a kereskedelmi banki és szövetkezeti hitelintézeti

vállalkozások köre, így most csak ezekre szűkítve mutatunk be néhány eredményt. A határ két oldalán nagyságrendileg azonos számú bankfiók, illetve kirendeltség működik, szám szerint a horvát területen 298, míg az érintett magyar megyékben 344.

A fiókhálózat nagysága mellett fontos kérdés az is, hogy a lakosság számára mennyire elérhetőek, a hálózat pontjai, ugyanis törvényszerűségként fogható fel az a nézet miszerint a szolgáltatások egyik legáltalánosabb velejárója, hogy koncentráltak, nem minden településen érhetőek el automatikusan. Ez a jellegzetesség szüli a településközi kapcsolatok egy jelentős részét a jelenlegi társadalmakban (Beluszky–Győri, 2004). A bankfiókhálózatok tekintetében a vizsgálati célra megfelelő lehet az egyes területi egységek hálózati sűrűségének vizsgálata. E célramegfelelő a megyei fiókszám és lakosság adatokból könnyedén megkapható fióksűrűségi mutató, melyből egy-egy megye országos átlaghoz viszonyítható pénzügyi szolgáltatási ellátottságára következtethetünk..

3. táblázat. A hitelintézeti fiók-, kirendeltség-hálózat sűrűsége, 2013

Table 3 Density of financial branch network, 2013

Megye	Hálózati sűrűség
Belovar-Bilogora megye	4 436
Eszék-Baranya megye	3 589
Kapronca-Körös megye	3 503
Muraköz megye	4 215
Pozsega-Szlavónia megye	3 121
Varasd megye	3 999
Verőce-Drávamente megye	3 142
Vukovár-Szerém megye	5 984
Baranya megye	3 385
Somogy megye	3 404
Zala megye	2 916

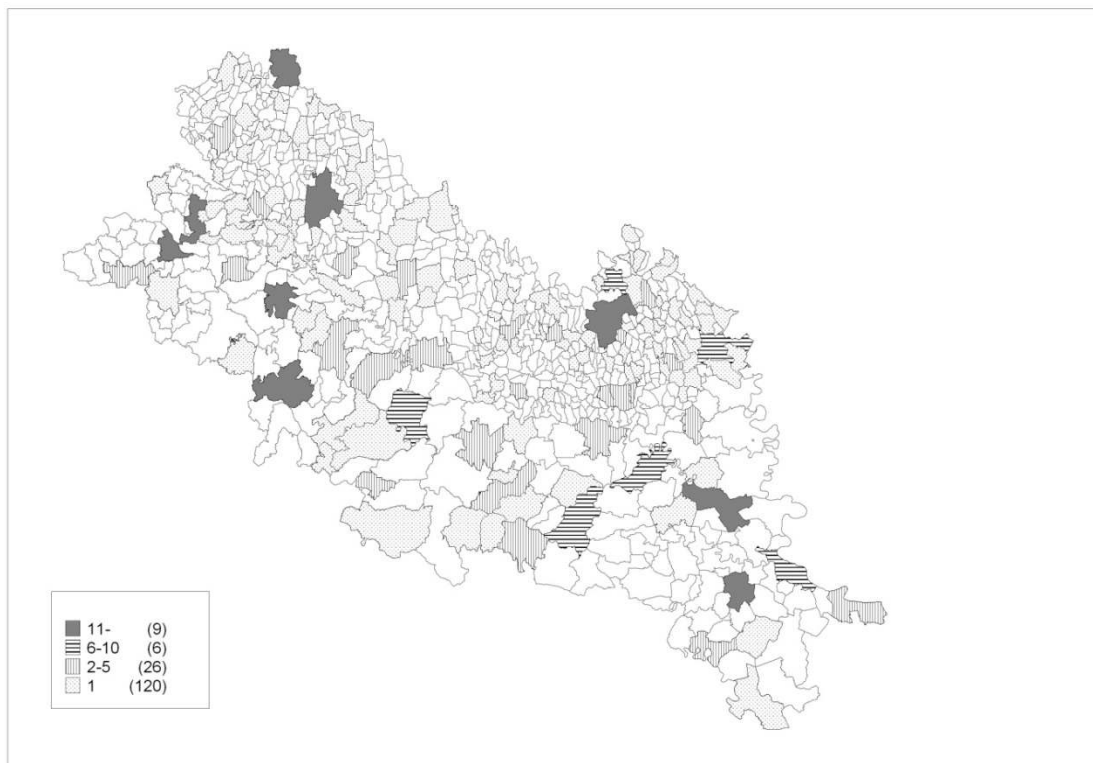
Forrás: Kovács (2013), Danka (2013) alapján

A 3. táblázatból és a korábban leírtakból látható, hogy a sűrűség mérőszámaként definiált mutató 2–2 megyét eltekintve magasabb értékeket mutat az országos átlagoknál, ami a térség pénzügyi ellátottságának hiányosságaira hívja fel a figyelmet.

Az ellátottsággal kapcsolatos kérdés a pénzügyi kirekesztés jelensége, mely főként a magas külföldi tulajdoni hányaddal rendelkező duális bankrendszerekben jelentkezik. Ezekben az országokban a hazai tulajdonú pénzintézetek piaci súlya kicsi, viszont a nemzetközi kereskedelmi bankok gazdaságfejlesztési orientációja hiányzik (amit mutat, hogy arányaiban kevesebbet hiteleznek a KKV-szektornak) (Gál 2012). E duális bankrendszerek erősítik a pénzügyi kirekesztés (financial exclusion) folyamatát, azaz bizonyos társadalmi csoportoknak (társadalmi kirekesztés), illetve térségeknek (rurális perifériák, kistelepülések, városnegyedek) a pénzügyi szolgáltatásokból való kizárását (Alessandrini et al. 2009, Dymski 2005, Gál 2005). Jelen vizsgálatban a kirekesztés területi aspektusainak vizsgálatai relevánsak, ennek eredményeit mutatja az 5. ábra, azonban az adatok hozzáférhetősége miatt a teljes fókusz szűkítésével csak a határ menti 40 km-es sávot vizsgálva.

5. ábra. Fiókok és kirendeltségek elérhetősége, 2013

Figure 5 Availability of bank branches and savings banks offices, 2013

Forrás: Saját szerkesztés

A térképen is látható, hogy jelentős azon települések száma ahol egyetlen pénzügyi szolgáltató sem érhető el. Szám szerint ez annyit jelent, hogy a határ menti 40 km-es sávban található települések közül mindössze 161-ben van jelen valamely pénzügyi szolgáltató néhány alapfunkciót ellátó kirendeltséggel, vagy univerzális szolgáltatásokat

nyújtó fiókkal. A területi lefedettség így a magyar oldalon 16% körüli, míg az érintett horvát települések tekintetében ez az érték meghaladja a 31%-ot. A rosszabb magyar eredményeket azonban kompenzálja a települések kisebb méretéből fakadó, közöttük kisebb távolságon történő ingázás segítségével elérhető pénzügyi szolgáltatók megléte.

ÖSSZEGZÉS

Mint az láthatóvá vált a vizsgált területet magába foglaló két országban az 1980-as évek második felétől, illetve az 1990-es években megindult egyfajta átrendeződés a pénzügyi szolgáltatások piacán. Ehhez gazdasági rendszerváltásra, új szabályozási rendszerre, és nem utolsósorban (külföldi) tőkére volt szükség. A bankkonszolidációkat és a privatizációt követően mindkét országban megnövekedett a külföldi tulajdon aránya a 2000-es évekig pedig kialakult egy piac által tolerált számú intézményből álló bankrendszer.

A pénzügyi struktúrák vizsgálata önmagában nemzeti szinten is érdekes eredményeket hozhat, nem is beszélve egy-egy területi egység külön vizsgálatáról. Jelen tanulmány ez utóbbival próbálkozott meg, bemutatva a horvát-magyar határ menti térben fellelhető pénzügyi szolgáltató szektor főbb jellemzőit, jellegzetességeit.

SUMMARY

The economic role of financial services in the national economy is unquestionable, so the examination of these services is a relevant theme during the survey of the state of a region, county or other territorial unit. In this study we examine an unofficial administrative region; our target area is the Hungarian–Croatian border region (Baranya, Somogy, Zala Hungarian counties, and Bjelovar-Bilogora, Koprivnica-Križevci, Međimurje, Osijek-Baranja, Požega-Slavonia, Varaždin, Virovitica-Podravina, Vukovar-Syrmia Croatian counties), which is an important geographical area in the development programme of the EU (Hungary–Croatia IPA Cross-border Programme). The early years of 1990's are the years of political and economic transition in the Central and Eastern European countries and this era was the birth of some new states on the space of Yugoslavia. The Central European countries have become market economies and the modern economies required a new structure of financial and banking systems, so the following trends observed in these years:

- initiation of the two-tier banking system, separated the functions of central bank and commercial bank;
- elimination of sectoral and operational restrictions;
- enable of private bank's foundation;
- enable of operation of foreign-owned and joint-owned banks;
- liberalisation of bank foundation;
- establish of the supervisory agencies.

The aim of this paper is the introduction of some indicators of bank networks in Croatia and Hungary especially their joint border region, such as availability, financial exclusion, and economic share of financial services. We evaluate these indicators according to the international standards and best practices.

In the transition and independence period, the banking sector grew, new banks established, foreign bank groups appeared on the financial market. These tendencies were followed by consolidation, mergers and acquisitions, through these, the number of banks reduced by 20,5% in Hungary, and 40,7% in Croatia between 1995 and 2012. We can see that the number of banks decreased significantly, but the extension of the branch network expanded in these countries. Nowadays, 1.463 branches (and 1.614 savings offices) are in Hungary and 1.254 branches are in Croatia, so the country average branch densities are 3.220 person/branch (H), and 3.417 person/branch (HR) and in the research area, we can find 3 counties, where the density is lower than the country average, these are Zala, Virovitica-Podravina and Požega-Slavonia counties (Tab. 3.). These values are not good in European comparison, because this indicator is 800 in Austria, 1.200 in Switzerland, 1.600 in Germany.

The fact that the institutions of services (administration, health institutions, commerce, education, personal services, etc) which were used by the most people don't appear in every settlements will develop the inter settlement relations. So significant rate of the population can only use them if they go to another settlement (Beluszky–Győri 2004). So, the examination of the availability of financial institutions is a current theme of the financial geography. In this paper we focused the Drava region, and according to the Fig. 5., we can see that 161 municipalities or settlements are with bank branch(es) in this area, this value is the 31% of the all municipalities in Croatia and 16% in Hungary.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Alessandrini, P., Presbitero, A. F., & Zazzaro, A. (2009). Banks, Distances and Firms' Financing Constraints. *Review of Finance*, 13(2), 261–307.
- Beluszky, P., & Győri, R. (2006). A magyar városhálózat funkcionális versenyképessége. In Horváth, Gy. (szerk.), *Régiók és települések versenyképessége* (pp. 236–293). Pécs, Magyarország: MTA Regionális Kutatások Központja.
- Danka, S. (2013). Pénzügyi szolgáltatások. In Buday-Sántha, A. (szerk.), *Dél-dunántúli régió fejlesztése I. kötet: TÁMOP-4.2.1B-10/2KONV-2010-0002 "A Dél-dunántúli régió egyetemi versenyképességének fejlesztése" című projekt "Dél-Dunántúl gazdasági erőforrásainak feltárása és fejlesztési lehetőségek meghatározása" című alprojekt kutatást záró monográfia* (pp. 261–269). Pécs, Magyarország: Pécsi Tudományegyetem.
- Dymski, G. A. (2005). Financial Globalization, Social Exclusion and Financial Crisis. *International Review of Applied Economics*, 19, 439–457.
- Erdősi, F. (2013). Közlekedés. In Hajdú, Z., & Nagy, I. (eds.), *Dél-Pannónia* (pp. 347–387). Pécs–Budapest, Magyarország: MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont – Dialóg Campus Kiadó.
- Gál, Z. (2005). The Development and the Polarized Spatian Structure of the Hungarian Banking System in a Transforming Economy. In Barta, Gy., G. Fekete, É., SzörényinéKukorelli, I., & Timár, J. (eds.), *Hungarian Spaces and Places: patterns of Transition* (pp. 197–219). Pécs, Hungary: HASCentre for Regional Studies.

- Gál, Z. (2010). *The Golden Age of Local Banking - The Hungarian Banking Network in the Early 20th Century*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Gál, Z. (2011). The banking sector of the Western Balkans, Regional Transformation Processes in the Western Balkan Countries. In Horváth, Gy., & Hajdú, Z. (eds.), *Regional transformation processes in the Western Balkan countries* (pp. 470–487). Pécs, Hungary: HAS Centre for Regional Studies.
- Gál, Z. (2012). A hazai takarékszövetkezeti szektor szerepe a vidék finanszírozásában. *Területi Statisztika*, 15 (5). 437–460.
- Golubović, S., & Golubović, N. (2005): Financial Sector Reform in the Balkan Countries in Transition. *Facta Universitatis, Series: Economic and Organisation*, 2 (3), 229–236.
- Hajdú, Z. (2003). The settlement network. In Hajdú, Z., & Pálné Kovács, I. (eds.). *Portrait of South Transdanubia: A region in transition* (pp. 27–37). Pécs, Hungary: HAS Centre for Regional Studies.
- Hajdú, Z., & Nagy, I. (eds.), Dél-Pannónia. Pécs–Budapest, Magyarország: MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont – Dialóg Campus Kiadó
- Juhász, J. A. (2009). Pénzügyi-banki szolgáltatások. In Horváth, Gy. (szerk.): *Dél-Erdély és Bánság* (pp. 352–364). Pécs–Budapest, Magyarország: MTA Regionális Kutatások Központja – Dialóg Campus Kiadó.
- Kovács, S. Zs. (2010). Az M&A tendenciák vizsgálata Magyarországon. In Buday-Sántha, A., Erdős, K., & Komlósi, É. (szerk.): *Évkönyv 2009* (pp. 133–143), Pécs, Magyarország: PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola.
- Kovács, S. Zs. (2011). A pénzügyi szolgáltatások területi dilemmái Magyarországon In Pálvölgyi, K., Reisinger, A., Szabados, E., & Tóth, T (szerk.) *Fiatal Regionalisták VII. Konferenciája* (pp. 199–206), Győr, Magyarország: Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola.
- Kovács, S. Zs. (2013). Szolgáltatások. In Hajdú, Z., & Nagy, I. (eds.), *Dél-Pannónia* (pp. 320–336). Pécs–Budapest, Magyarország: MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont – Dialóg Campus Kiadó.
- Lentner, Cs., Tóth, G., & Polyák, I. (2005). A bankfúziók gazdaságélénkítő hatása Magyarországon, *Gazdaság és Társadalom*, 16 (2). 64–77.
- Várhegyi, É. (2003). Bankverseny Magyarországon. *Közgazdasági Szemle*, 50 (12). 1027–1048.
- Varjú, V., Suvák, A., & Dombi, P (2013). Geographic information systems in the pay of alternative tourism – methods with landscape evaluation and target group preference weighting. *International Journal of Tourism Research*, doi: 10.1002/jtr.1943.